

درآمدهای مالیاتی در کشورهای عضو OECD و ایران

در کشورهای عضو سازمان همکاری و توسعه اقتصادی، نسبت درآمدهای مالیاتی به GDP تقریباً پنج برابر ایران است. مطالعات انجام شده نشان می دهد در این کشورها سهم مالیات بر ارزش افزوده و مالیات بر درآمد اشخاص از درآمدهای مالیاتی طی چهارده سال اخیر به طور قابل ملاحظه ای افزایش یافته است؛ در ایران نیز سهم مالیات بر ارزش افزوده از کل درآمدهای مالیاتی و همچنین سهم مالیات بر اشخاص حقوقی بخش غیر دولتی طی سالهای گذشته رشد قابل توجهی داشته در حالی که سهم مالیات بر درآمد از کل درآمدهای مالیاتی تغییر چندانی نکرده است.

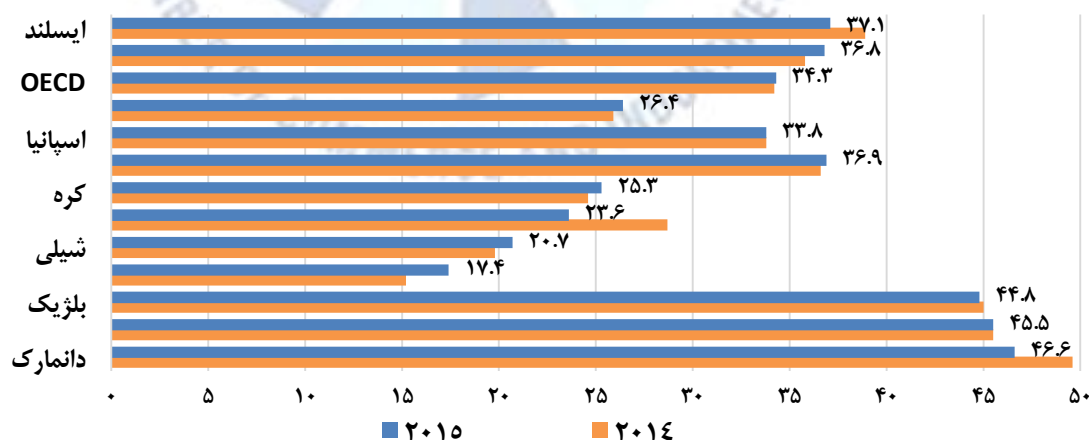
۱. درآمد مالیاتی در کشورهای عضو OECD

بر اساس گزارش اخیر سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD)^۱، با تغییر ترکیب مالیاتها به سمت مالیات های مصرف و نیروی کار، درآمدهای مالیاتی کشورهای پیشرفته افزایش یافته است.

۱.۱. نسبت مالیات به GDP:

نسخه ۲۰۱۶ نشریه آماری درآمد سالانه OECD، نشان می دهد متوسط نسبت مالیات به GDP کشورهای OECD با اندکی افزایش، از ۳۴٫۲ درصد در سال ۲۰۱۴ به ۳۴٫۳ درصد در سال ۲۰۱۵ افزایش یافته است (نمودار ۱). از سال ۱۹۶۵ تاکنون، این رقم بالاترین سطح را در سال ۲۰۱۵ به خود اختصاص داده است. نسبت مالیات به GDP، در ۲۵ کشور از ۳۲ کشور OECD که در سال ۲۰۱۵ داده های اولیه خود را ارائه کرده اند، افزایش یافته و در ۷ کشور باقیمانده، این نسبت با کاهش همراه بوده است.

نمودار ۱- نسبت درآمدهای مالیاتی به GDP در کشورهای منتخب عضو OECD طی سال های ۲۰۱۴ و ۲۰۱۵ (درصد)

منبع: نشریه آماری درآمد سالانه OECD ۲۰۱۶

^۱- Revenue Statistics 2016, Published on November 30, 2016.

معاونت بررسی های اقتصادی

به لحاظ تاریخی، نسبت مالیات به GDP از دهه ۱۹۹۰ افزایش یافت و در سال ۲۰۰۰ متوسط OECD به ۳۴ درصد رسید. پس از آن بین سالهای ۲۰۰۱ و ۲۰۰۴ این نسبت با اندکی کاهش مواجه شد، ولی مجدداً بین سالهای ۲۰۰۵ و ۲۰۰۷، پیش از آنکه طی بحران اقتصادی با افت شدید مواجه شود، به متوسط ۳۳٫۸ درصد رسید.

در بین کشورهای OECD، دانمارک بیشترین نسبت مالیات به GDP (۴۶٫۶ درصد در سال ۲۰۱۵) را داراست و پس از آن کشورهای فرانسه (۴۵٫۵ درصد) و بلژیک (۴۴٫۸ درصد) در رده های بعدی قرار دارند. مکزیک (با نسبت ۱۷٫۴ درصد در سال ۲۰۱۵) و شیلی (با نسبت ۲۰٫۷ درصد) کمترین نسبت مالیات به GDP را بین کشورهای OECD به خود اختصاص داده اند. پس از آنها ایرلند (با نسبت ۲۳٫۶ درصدی) و جمهوری کره (با نسبت ۲۵٫۳ درصدی) در رتبه سوم و چهارم قرار دارند.

بین سالهای ۲۰۱۴ و ۲۰۱۵، در میان کشورهای عضو OECD، بیشترین افزایش نسبت مالیات به GDP مربوط به مکزیک (۲٫۳ واحد درصد) و ترکیه (۱٫۳ واحد درصد) بوده است (نمودار ۱). در استونی، یونان، مجارستان و جمهوری اسلواکی نیز افزایش نسبتاً قابل توجهی (بیشتر از یک واحد درصد) مشاهده شده است. بیشترین افت نسبت مالیات به GDP بین سالهای ۲۰۱۴ و ۲۰۱۵ نیز مربوط به ایرلند (۵٫۱ واحد درصد به دلیل رشد فوق العاده بالای GDP در سال ۲۰۱۵)، دانمارک (۳ واحد درصد) و ایسلند (۱٫۸ واحد درصد) بوده است. لوکزامبورگ نیز افت بیش از یک واحد درصدی را تجربه کرده است. افت شدید نسبت کل مالیات به GDP در ایسلند ناشی از رشد نسبتاً بالای GDP در سال ۲۰۱۵ است که این امر نیز عمدتاً به دلیل انتقال دارایی های نامشهود^۲ به قلمرو ایرلند توسط تعدادی از شرکت های چندملیتی بوده است. به جز ایرلند در ۳۴ کشور دیگر OECD، در سال ۲۰۱۵ متوسط نسبت مالیات به GDP، ۳۴٫۶ درصد بوده که نسبت به سال ۲۰۱۴ رشد ۰٫۳ واحد درصدی را تجربه کرده است.

۱٫۲ ترکیب درآمدهای مالیاتی

در طبقه بندی OECD مالیات ها به پنج گروه کلی مالیات بر درآمد، سود و سود سرمایه گذاری^۳، مشارکت در تامین اجتماعی^۴، مالیات بر حقوق و دستمزد^۵، مالیات بر دارایی^۶، مالیات بر کالا و خدمات^۷ تقسیم می شوند.

^۲ به یک دارایی غیر پولی و فاقد ماهیت عینی اطلاق می شود، که به منظور استفاده در تولید، یا عرضه کالاها یا خدمات، اجاره به دیگران، یا برای مقاصد اداری، توسط واحد تجاری نگهداری می شود، همچنین قابل تشخیص بوده و با قصد استفاده طی بیش از یک دوره مالی، توسط یک واحد تجاری، کسب شده باشد.

^۳ Tax on income, profit and capital gain

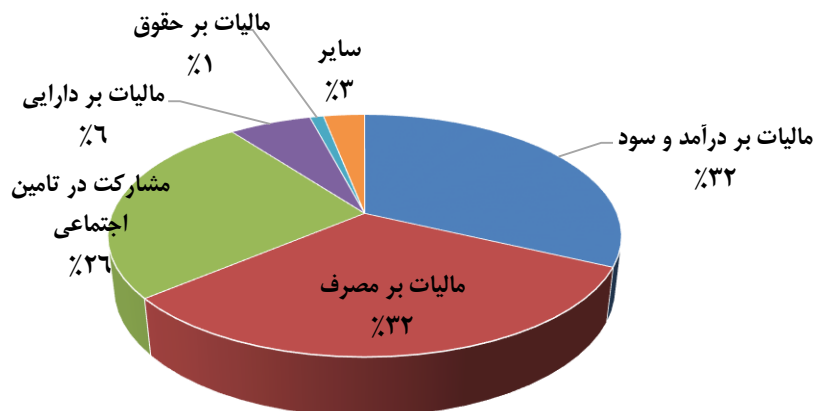
^۴ Social security contributions

^۵ Tax on payroll and workforce

^۶ Tax on property

^۷ Tax on goods and services

نمودار ۱- ترکیب درآمدهای مالیاتی کشورهای عضو OECD (۲۰۱۴)

منبع: OECD

بر مبنای آمارهای مندرج در کتاب روند مالیات بر مصرف ۲۰۱۶ (OECD)^۸، درآمد حاصل از مالیات بر ارزش افزوده، منبع اصلی درآمدهای حاصل از مالیات بر مصرف در کشورهای عضو این سازمان بوده است و در حال حاضر به بالاترین سطح خود از GDP (۶,۸ درصد) رسیده و سهم آن از مجموع درآمدهای مالیاتی معادل ۲۰,۱ درصد در سال ۲۰۱۴ شده است. این در حالی است که سهم مالیات بر ارزش افزوده از GDP، در سال ۲۰۱۲ حدود ۶,۶ درصد و سهم آن از کل درآمدهای مالیاتی در این سال معادل ۱۹,۸ درصد بوده است (نمودار ۵).

نسبت مالیات بر ارزش افزوده به GDP در ۲۲ کشور از ۳۴ کشور عضو OECD- که در آنها مالیات بر ارزش افزوده به کار گرفته می‌شود- در مقایسه با سال ۲۰۱۲، افزایش یافته و در ۵ کشور با افت ناچیزی همراه بوده است. بعد از بحران جهانی، در کشورهای پیشرفته عضو OECD، ساختار درآمدهای مالیاتی به سمت مالیات بر نیروی کار و مصرف حرکت کرده است و سهم مالیات بر درآمد اشخاص^۹، کمک های تامین اجتماعی^{۱۰} و مالیات بر ارزش افزوده در سال ۲۰۱۴ نسبت به هر دوره دیگری از سال ۱۹۶۵ بالاتر بوده و به طور متوسط حدود ۲۴,۳ درصد از GDP در سال ۲۰۱۴ را تشکیل داده اند.

پس از بحران جهانی تاکنون، سهم مالیات بر درآمد اشخاص از کل درآمدهای مالیاتی، بطور مستمر شروع به افزایش کرده؛ در حالی که سهم درآمدهای مالیاتی شرکتها^{۱۱} هنوز به سطوح پیش از بحران نرسیده است. در سال ۲۰۱۴، سهم مالیات بر درآمد اشخاص به ۲۴ درصد از کل درآمدهای مالیاتی رسیده است (نمودار ۳)؛ در حالی که پیش از بحران

⁸ Consumption Tax Trend 2016

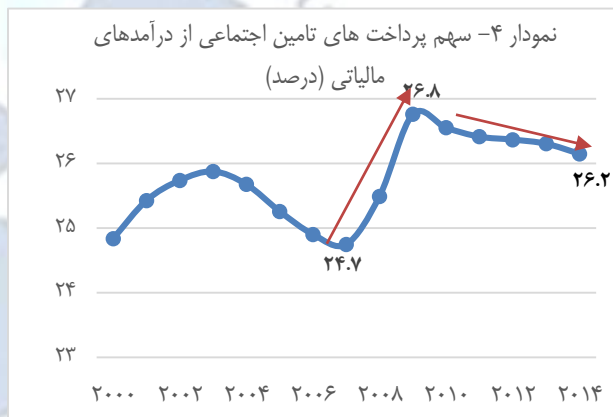
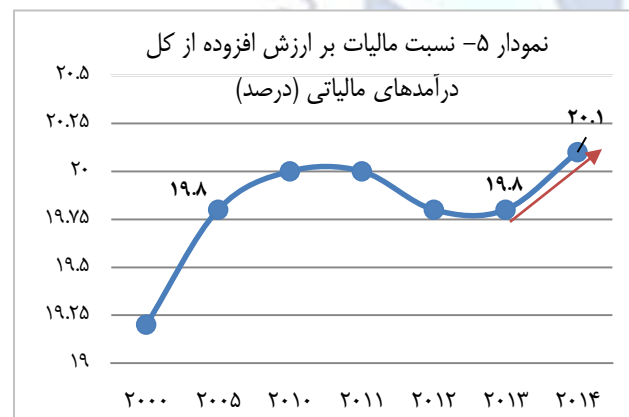
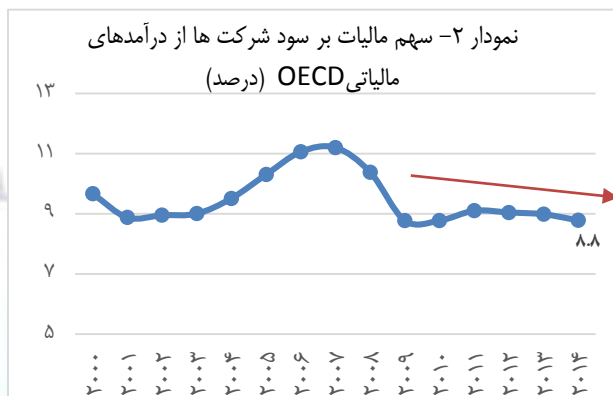
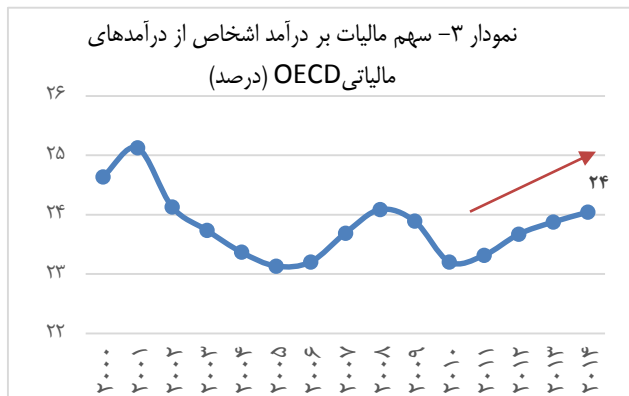
⁹ personal income taxes

¹⁰ social security contributions

¹¹ corporate tax

معاونت بررسی های اقتصادی

در سال ۲۰۰۷ این نسبت معادل ۲۳,۷ درصد رقم خورده بود. همچنین سهم مالیات شرکت‌ها از کل درآمدها در سال ۲۰۱۴ معادل **۸,۸ درصد** بوده؛ در حالی که این نسبت در سال ۲۰۰۷ معادل ۱۱,۲ درصد ثبت شده بود (نمودار ۲).
سهم کمک های تامین اجتماعی از کل درآمدهای مالیاتی نیز پس از بحران به شدت افزایش یافته؛ بطوریکه از ۲۴,۷ درصد از کل درآمدهای مالیاتی در سال ۲۰۰۷ به ۲۶,۸ درصد در سال ۲۰۰۹ رسید و پس از آن به **۲۶,۲ درصد** از کل درآمدهای مالیاتی در سال ۲۰۱۴ کاهش یافته است (نمودار ۴).

۱,۳ نرخ مالیات بر ارزش افزوده:

متوسط نرخ استاندارد مالیات بر ارزش افزوده در کشورهای عضو OECD در سال ۲۰۱۵ به سطح بی سابقه ای (به طور متوسط ۱۹,۲ درصد) رسید و از آن زمان ثابت باقی مانده است. در حال حاضر ۱۰ کشور عضو OECD نرخ استاندارد مالیات بر ارزش افزوده بالای ۲۲ درصدی دارند؛ در حالی که در سال ۲۰۰۸ تنها ۴ کشور نرخ بالای ۲۲ درصد داشته اند (جدول ۱).

متوسط نرخ استاندارد مالیات بر ارزش افزوده ۲۲ کشور عضو OECD که عضو اتحادیه اروپا نیز هستند بطور قابل توجهی بالاتر از نرخ میانگین OECD است (جدول ۱).

معاونت بررسی های اقتصادی

جدول ۱- نرخ استاندارد مالیات بر ارزش افزوده در کشورهای عضو OECD طی سال های ۲۰۰۸-۲۰۱۶

کشورها	۲۰۰۸	۲۰۰۹	۲۰۱۰	۲۰۱۱	۲۰۱۲	۲۰۱۳	۲۰۱۴	۲۰۱۵	۲۰۱۶
استرالیا	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰
اتریش	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰
بلژیک	۲۱	۲۱	۲۱	۲۱	۲۱	۲۱	۲۱	۲۱	۲۱
کانادا	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵
شیلی	۱۹	۱۹	۱۹	۱۹	۱۹	۱۹	۱۹	۱۹	۱۹
جمهوری چک	۱۹	۱۹	۲۰	۲۰	۲۰	۲۱	۲۱	۲۱	۲۱
دانمارک	۲۵	۲۵	۲۵	۲۵	۲۵	۲۵	۲۵	۲۵	۲۵
استونی	۱۸	۱۸	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰
فنلاند	۲۲	۲۲	۲۲	۲۲	۲۳	۲۴	۲۴	۲۴	۲۴
فرانسه	۱۹.۶	۱۹.۶	۱۹.۶	۱۹.۶	۱۹.۶	۱۹.۶	۱۹.۶	۱۹.۶	۲۰
آلمان	۱۹	۱۹	۱۹	۱۹	۱۹	۱۹	۱۹	۱۹	۱۹
یونان	۱۹	۱۹	۱۹	۱۹	۲۳	۲۳	۲۳	۲۳	۲۳
مجارستان	۲۰	۲۰	۲۵	۲۵	۲۷	۲۷	۲۷	۲۷	۲۷
ایسلند	۲۴.۵	۲۴.۵	۲۵.۵	۲۵.۵	۲۵.۵	۲۵.۵	۲۵.۵	۲۴	۲۴
ایرلند	۲۱	۲۱.۵	۲۱	۲۱	۲۳	۲۳	۲۳	۲۳	۲۳
اسرائیل	۱۵.۵	۱۵.۵	۱۶	۱۶	۱۶	۱۷	۱۸	۱۸	۱۷
ایتالیا	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۱	۲۲	۲۲	۲۲	۲۲
ژاپن	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۸
کره	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰
لتونی	۱۸	۲۱	۲۱	۲۲	۲۲	۲۱	۲۱	۲۱	۲۱
لوکزامبورگ	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵	۱۷	۱۷
مکزیک	۱۵	۱۵	۱۶	۱۶	۱۶	۱۶	۱۶	۱۶	۱۶
هلند	۱۹	۱۹	۱۹	۱۹	۱۹	۱۹	۲۱	۲۱	۲۱
نیوزلند	۱۲.۵	۱۲.۵	۱۲.۵	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵
نروژ	۲۵	۲۵	۲۵	۲۵	۲۵	۲۵	۲۵	۲۵	۲۵
لهستان	۲۲	۲۲	۲۲	۲۲	۲۳	۲۳	۲۳	۲۳	۲۳
پرتغال	۲۱	۲۰	۲۰	۲۳	۲۳	۲۳	۲۳	۲۳	۲۳
جمهوری اسلواکی	۱۹	۱۹	۱۹	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰
اسلونی	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۲	۲۲	۲۲
اسپانیا	۱۶	۱۶	۱۶	۱۸	۱۸	۲۱	۲۱	۲۱	۲۱
سوئد	۲۵	۲۵	۲۵	۲۵	۲۵	۲۵	۲۵	۲۵	۲۵
سوئیس	۷.۶	۷.۶	۷.۶	۸	۸	۸	۸	۸	۸
ترکیه	۱۸	۱۸	۱۸	۱۸	۱۸	۱۸	۱۸	۱۸	۱۸
انگلستان	۱۷.۵	۱۵	۱۷.۵	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰
میانگین ساده OECD	۱۷.۷	۱۷.۶	۱۸	۱۸.۵	۱۸.۷	۱۹	۱۹.۱	۱۹.۲	۱۹.۲

منبع: OECD

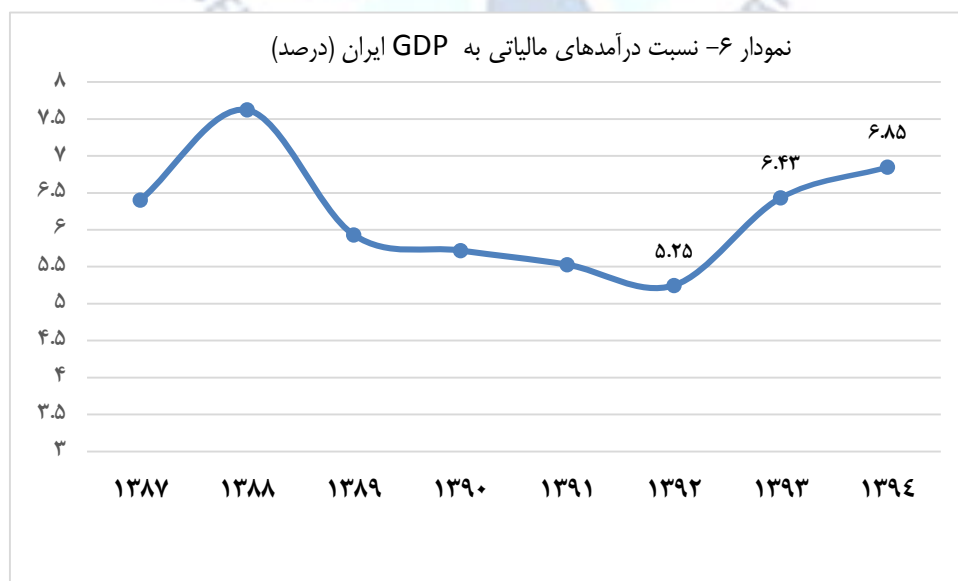
نرخ هایی که در ستون آخر با رنگ قرمز مشخص شده اند، بیشتر از میانگین ساده OECD هستند.

۲. درآمد مالیاتی در ایران

درآمدهای مالیاتی در ایران به دو گروه اصلی مالیات های مستقیم و غیرمستقیم طبقه بندی می شود. مالیات های مستقیم شامل مالیات بر اشخاص حقوقی، مالیات بر درآمد و مالیات بر ثروت است. مالیات غیرمستقیم نیز شامل مالیات بر واردات و مالیات بر کالا و خدمات می باشد.

۲.۱. نسبت مالیات به GDP:

در سال ۱۳۹۴، نسبت درآمدهای مالیاتی ایران به تولید ناخالص داخلی حدود **۶,۸۵ درصد** بوده که در مقایسه با سال ۱۳۹۳ حدود ۰,۴ واحد درصد افزایش یافته است (نمودار ۶). میانگین نسبت مذکور برای کشورهای عضو OECD طی سالهای ۱۵-۲۰۰۷ برابر با ۳۳,۷ درصد تولید ناخالص داخلی بوده است. **نگاهی به ارقام مشابه کشورهای OECD نشان می دهد هیچ یک از کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه عضو این سازمان حتی در ۵۰ سال گذشته نیز نسبتی مشابه این مقدار نداشته اند.** نسبت درآمدهای مالیاتی به تولید ناخالص داخلی در کشور ترکیه در سال ۲۰۱۵، حدود ۳۰ درصد بوده است. کمترین میزان این نسبت در ترکیه در ۵۰ سال گذشته مربوط به سال ۱۹۷۰ و برابر با حدود ۹ درصد بوده است. اطلاعات کشور شیلی که از سال ۱۹۹۰ موجود است نشان می دهد که این نسبت در شیلی در سال ۱۹۹۰ در کمترین میزان خود برابر با ۱۶,۹ درصد بوده است. نسبت مالیات به GDP کشور شیلی در سال ۲۰۱۵ برابر با ۲۰,۷ درصد می باشد. در کشور مکزیک نیز نسبت فوق الذکر در سال ۲۰۱۵ برابر با ۱۷,۴ درصد است. نگاهی به آمارهای مکزیک از سال ۱۹۸۰ نشان می دهد که این کشور در سال ۱۹۹۵ دارای کمترین نسبت مالیات به GDP بوده است.

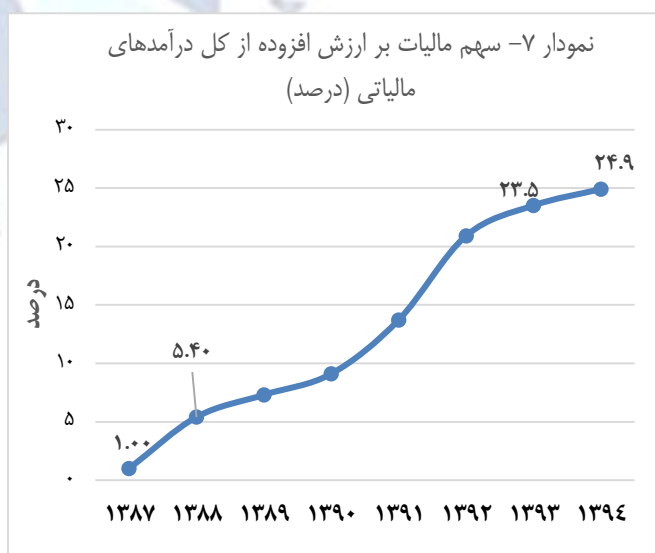
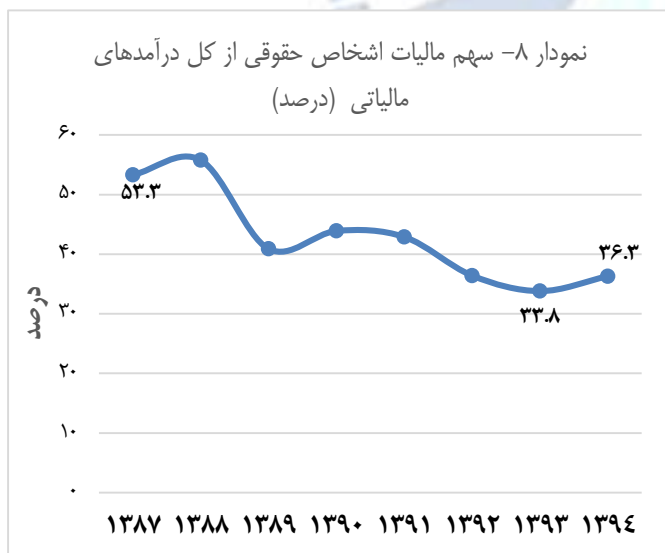
معاونت بررسی های اقتصادی

۲,۲. ترکیب درآمدهای مالیاتی:

سهام درآمدهای حاصل از مالیات بر ارزش افزوده از کل درآمدهای مالیاتی ایران در سال ۱۳۹۴ معادل ۲۴,۹ درصد بوده که در مقایسه با سال ۱۳۹۳ حدود ۱,۴ واحد درصد افزایش یافته است. این عدد از رقم مشابه برای میانگین کشورهای عضو OECD (۲۰,۱ درصد در سال ۲۰۱۴) نیز بالاتر است (نمودار ۷).

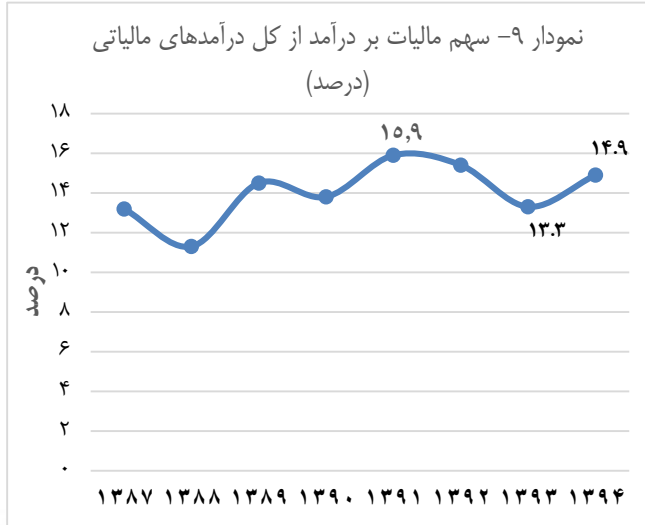
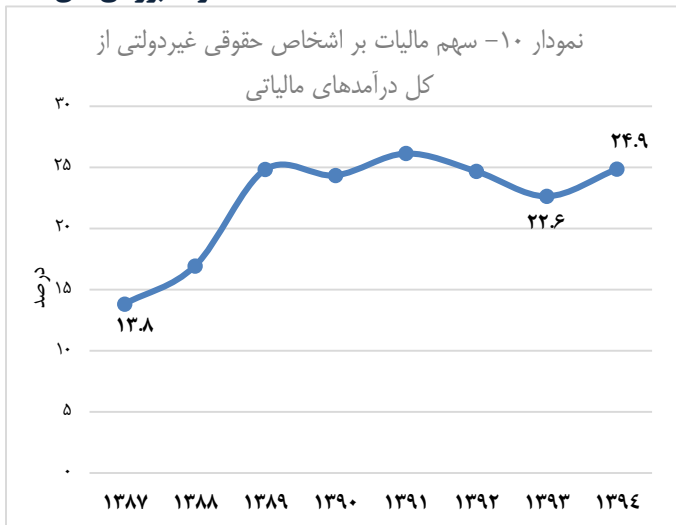
آنچه تفاوت قابل ملاحظه ای با متوسط OECD دارد، سهم مالیات اشخاص حقوقی است که حدود ۳۶,۳ درصد از درآمدهای مالیاتی کشور را در سال ۱۳۹۴ تشکیل می دهد. اگرچه سهم آن در مقایسه با رقم ۵۳,۳ درصدی سال ۱۳۸۷ کاهش یافته، اما مطابق نمودار ۸ از سال ۱۳۹۴ مجدداً روند صعودی را آغاز کرده و در مقایسه با ۱۳۹۳ حدود ۲,۵ واحد درصد افزایش یافته است. همانطور که در قسمت های قبلی اشاره شد، مالیات شرکتی در کشورهای عضو OECD به طور متوسط ۸,۸ درصد از کل درآمدهای مالیاتی را تشکیل می دهد و سهم آن طی سال های اخیر رو به کاهش بوده است (نمودار ۸). در ایران بخش قابل توجهی از مالیات اشخاص حقوقی متعلق به بخش خصوصی است. به عنوان نمونه، در سال ۱۳۹۴، بیش از ۷۴ درصد این نوع مالیات متعلق به اشخاص حقوقی غیردولتی بوده است. سهم مالیات بر اشخاص حقوقی غیردولتی از درآمدهای مالیاتی در سال ۱۳۸۸ تقریباً ۱۴ درصد بوده و در سال ۱۳۹۴ به حدود ۲۵ درصد رسیده است (نمودار ۱۰).

سهم مالیات بر درآمد از مجموع درآمدهای مالیاتی سال ۱۳۹۴ معادل ۱۴,۹ درصد بوده که در مقایسه با سال ۱۳۹۳ حدود ۱,۶ واحد درصد افزایش یافته، اما هنوز به سهم ۱۵,۹ درصدی سال ۱۳۹۲ نرسیده است (نمودار ۹).

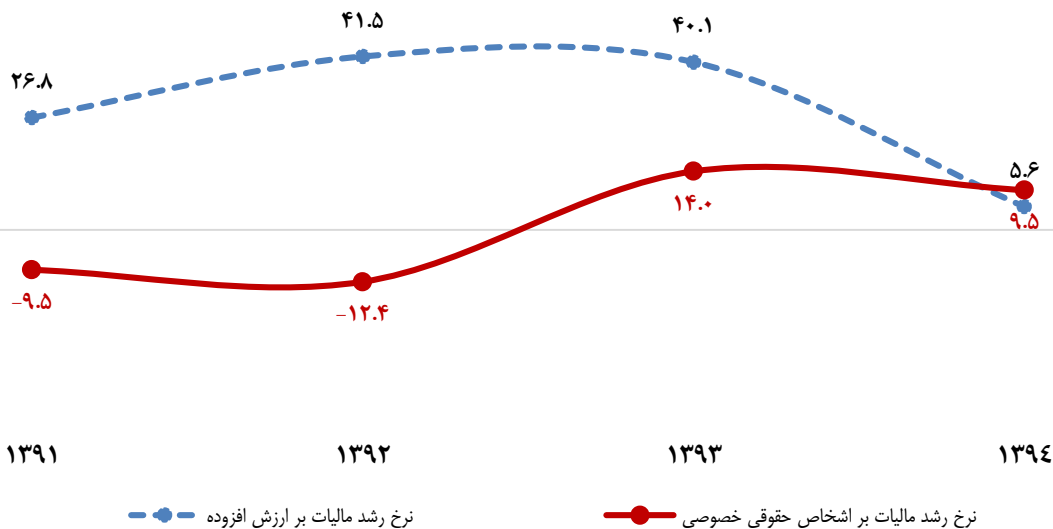
منبع داده ها: بانک مرکزی ج.ا.ا.

معاونت بررسی های اقتصادی

نگاهی به روند رشد حقیقی مالیات بر اشخاص حقوقی خصوصی و مالیات بر ارزش افزوده بر اساس قیمت های ثابت سال ۱۳۹۰ در نمودار ۱۱ نشان می دهد درآمدهای حاصل از مالیات بر ارزش افزوده در سال ۱۳۹۴ با آهنگ ملایمتری نسبت به سال های قبل افزایش یافته است (رشد حقیقی تقریباً ۶ درصدی در سال ۱۳۹۴ در مقایسه با رشد ۴۰ درصدی در سال ۱۳۹۳)؛ این در حالی است که نرخ این نوع مالیات بر اساس قانون هر ساله در حال افزایش بوده است. درآمدهای حاصل از مالیات بر درآمد، مالیات بر اشخاص حقوقی و مالیات بر اشخاص خصوصی پس از دو سال متوالی روند نزولی در سال های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲، در سال ۱۳۹۳ با رشد مثبت همراه بوده اند. در سال ۱۳۹۴، نرخ رشد حقیقی مالیات بر اشخاص حقوقی با کاهش ۸ واحد درصدی نسبت به سال ۱۳۹۳ همراه بوده است.

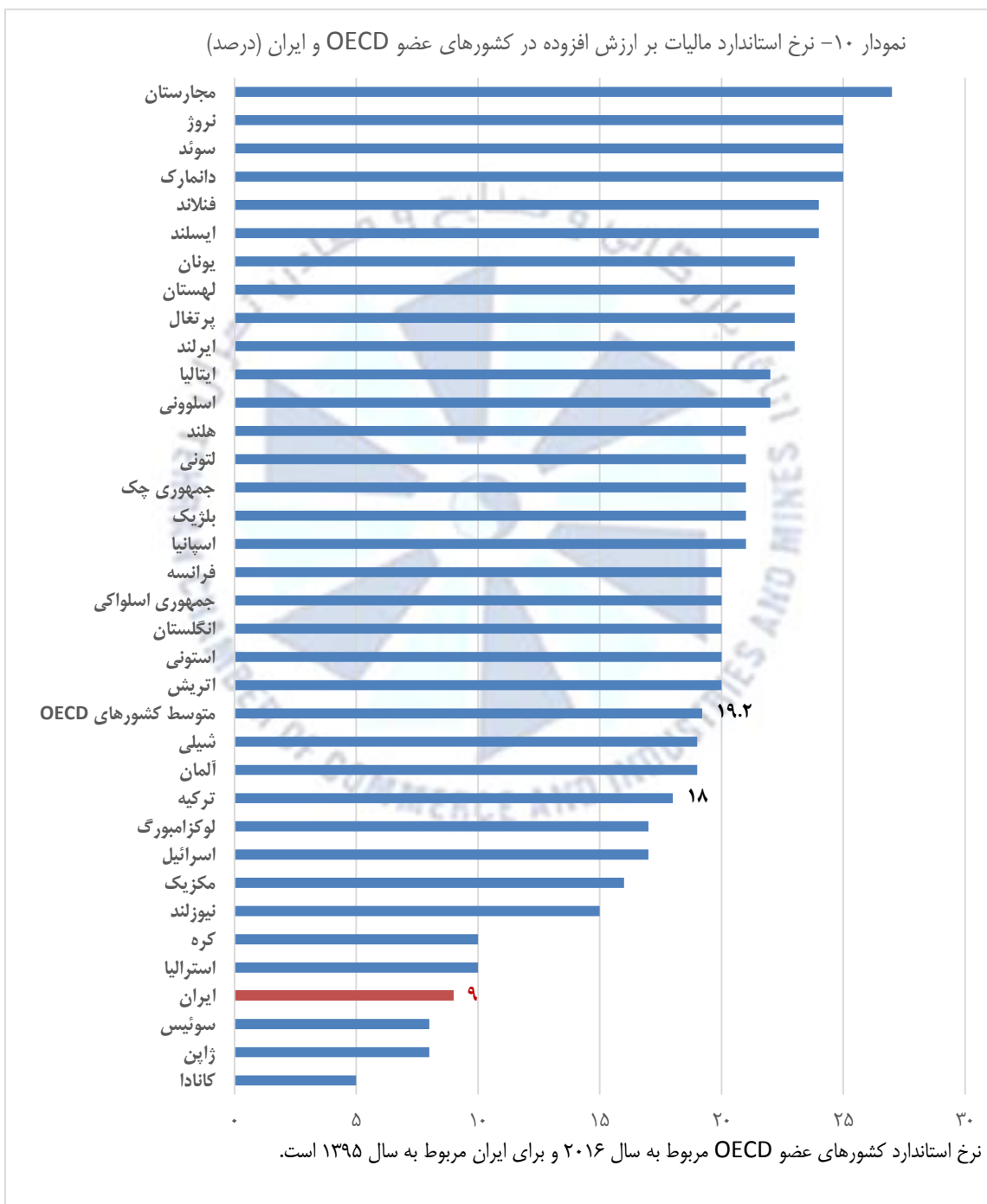
نمودار ۱۱- نرخ رشد حقیقی* درآمدهای مالیاتی منتخب بر اساس قیمت های ثابت سال ۱۳۹۰ طی سالهای ۹۴-۱۳۹۱

معاونت بررسی های اقتصادی

نرخ مالیات بر ارزش افزوده:

نرخ استاندارد مالیات بر ارزش افزوده که نوعی مالیات بر کالا و خدمات است، در نخستین سال اجرای این قانون (سال ۱۳۸۷) ۱٫۵ درصد تعیین شد. همان گونه که در قسمت های قبلی نیز اشاره شد، بر اساس برنامه پنجم توسعه مقرر گردید هر سال یک واحد درصد به این نرخ افزوده شود. بدین ترتیب، در سال های ۱۳۹۳ و ۱۳۹۴ به ترتیب نرخ ۸ و ۹ درصد برای مالیات بر ارزش افزوده کالاها و خدمات مشمول تعیین شد و در سال ۱۳۹۵ نیز در همان سطح باقی ماند.

معاونت بررسی های اقتصادی

مقایسه نرخ استاندارد مالیات بر ارزش افزوده در کشورهای OECD نشان می دهد که تنها کشورهای سوئیس، ژاپن و کانادا دارای نرخ مالیات بر ارزش افزوده کمتری نسبت به ایران هستند و دامنه نرخ در سایر کشورها از ۱۰ تا ۲۷ درصد متغیر است. کشور شیلی با نرخ مالیات بر ارزش افزوده ۱۹ درصدی، ۲۴ امین کشور در گروه کشورهای عضو OECD از نظر بالا بودن نرخ مالیات بر ارزش افزوده است. ترکیه با نرخ مالیات بر ارزش افزوده ۱۸ درصد و مکزیک با نرخ ۱۶ درصد پایین تر از شیلی قرار دارند (نمودار ۱۰).

منابع

- گزیده آمارهای اقتصادی، مالی و بودجه، بانک مرکزی.

- Consumption Tax Trends 2016, Published on November 30, 2016
- Revenue Statistics 2016, Published on November 30, 2016.

